

11. Скуина В. Образование терминов технических наук в латвишском языке: Автореф. дис...канд. филол. наук / Рижск. ун-т. – Рига, 1969. – 16 с.
12. Толикина Е.Н. Лингвистические аспекты изучения термина // Пробл. и методы. – Л.: Наука, 1967. – С. 59–73.
13. Уфимцева А.А. Слово в лексико-семантической системе языка. – М.: Наука, 1968. – 272 с.
14. Manerko L.A. Noun Phrases in English Terminology: two Visual Systems of Orientation // The 14th European Symposium on Language for special Purposes. – London. – 2003. – P. 36.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Ольга Іващишин – кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри іноземних мов для гуманітарних факультетів Львівського національного університету ім. І.Франка.

Наукові інтереси: фахова мова та термінознавство.

НОМІНАЦІЯ ЗА ПРИНЦИПОМ "ЛЮДИНА ЯК ТАКА" У НІМЕЦЬКІЙ ПСЕВДОНІМІЇ

Ольга ПЕТРОВА (Кіровоград, Україна)

У статті розглядається номінація за принципом "людина як така" у німецькій псевдонімії. Досліджуються мотиви творення цих самоназв з урахуванням їх інформативності, ознак та відношень, що відбиваються у самоіменуванні.

The article is concerned with the study of German pseudonyms formed after the "human as he is" naming principle. The motives of these pen-names nomination have been explored with the emphasis on their content, features and relations having an impact on pseudonym naming.

Серед власних назв німецької мови найменш вивченим класом онімів є псевдоніми, антропонімна категорія, яка формується пізніше, ніж інші власні назви людини. Специфіка псевдонімної номінації як штучного антропонімного називання полягає у свідомому виборі мотиву номінації та конкретних способів та засобів мови для його реалізації у контексті певної мовної культури. Саме це визначає інформативну цінність самоназв для лінгвокогнітивних та лінгвокультурних досліджень.

Вивчення процесу номінації у сфері псевдонімів продовжує дослідження функціональних, структурних та семантичних особливостей німецьких самоназв, представлено, зокрема, у працях В. Аймера [7], Й. Вайганда [9], К. Кунце [8]. У межах характеристичного називання, яке охоплює переважну більшість досліджених нами німецьких псевдонімів, на основі узагальнення лексичних мотиваторів можна виділити щонайменше 3 його напрямки: соціометричне (*Oberlehrer Franz Langer* [9: 263], де *Oberlehrer* 'старший вчитель, викладач', антропометричне (*Knurrhahn* [9: 35] 'буркотун' і натурметричне (природнометричне): *Ginster* [9: 225] 'дрік'. Предметом розгляду даної статті є принцип називання, що актуалізує характеристику людини як такої, тобто носія певних фізичних і психічних якостей, тобто „антропометричне” [2: 107] називання.

Німецькі псевдоніми, у яких реалізується зазначений принцип номінації, складають 193 самоназви в межах досліджуваного матеріалу. Серед них лише 3 виражають типізовану характеристику людини як біологічної істоти: *E.I.N.Mensch* [7: 201], тобто *ein Mensch* 'людина', *Ein lebendiger Mensch* [7: 21] 'жива людина', *Homo* [7: 372]. Всі інші псевдоніми увиразнюють ту чи іншу фізичну або ж психічну якість денотата, яку номінатор виділяє з-поміж інших, аби у такий спосіб продемонструвати та охарактеризувати свою особистісну та творчу індивідуальність. Засобом формування авторського образу в ключі антропометричного називання є вказівка на стать, вік, зовнішні прикмети іменованої особи, характеристика її фізичних і психічних якостей, рівня інтелектуального розвитку, рис характеру й поведінки, особливих прикмет.

Мотив номінації, пов'язаний із вказівкою на стать, представлений 9 псевдонімами, наприклад, *Frau Baden* [7: 249], *Frau Lorl* [9: 37], *Frau Melitta* [7: 24], *Herr Ludwig* [7: 398]. Для їх творення використовуються традиційні в Німеччині форми звертання до чоловіка й жінки. Привертає увагу, що майже в усіх, крім однієї, самоназвах лексичними засобами підкреслюється "жіночість". Її експлікація у псевдонімах свідчить про відповідну позицію автора, який акцентує увагу комуніканта на специфічності саме жіночого погляду на зображуване у тексті.

Пряма вікова характеристика у німецьких псевдонімах на зразок *Axel Alt* [9: 188], де *alt* 'старий', *V.E.Teranus* [9: 428], тобто *veteranus* лат. 'старий, ветеран' [3: 818], поєднується з

непрямою вказівкою на досвід, обізнаність, мудрість іменованої особи, які видаються важливими у спілкуванні з аудиторією. Окремим самоназвам притаманна також певна експресивність, додатковий характеризуючий смисл, можливо, іронічне забарвлення, як-от, *Die Matrone* [7: 126], *Purzelchen* [7: 127] зменш. від *Purzel* розм. ‘малюк’. Кількісно у цій малочисельній групі (всього 8 одиниць) переважають утворення з семантичним компонентом "старість", лише один псевдонім (*Purzelchen*) увиразнює протилежну характеристику – "дитячий, юний вік".

Номінація за зовнішніми прикметами денотата (справжніми чи уявними) виявляється неактуальною в німецькій псевдонімії для самохарактеристики іменованої особи. До вказаної групи відносимо лише 11 самоназв. Серед них можна виділити певні антонімні пари: *Klein* [7: 123] ‘малий’ – *M.O.Riese* [9: 272] ‘велетень, гігант’; *Anne Schmucke* [9: 206] від *schmuck* ‘гарний, красивий’ – *Joachim Schreck* [9: 40], де *Schreck* ‘переляк, жах’, та *Dietrich Menschenschreck* [7: 49] ‘людський жах’, де інтенсивність зазначеної ознаки лексично підсилюється.

Мотив псевдонімного називання, який ґрунтується на позначенні частин тіла, їх фізичних функцій чи станів, представлений лише кількома зафіксованими нами позначеннями: *Elfriede Mund* [9: 47], де *Mund* ‘рот, уста’, і *Alfred Klappe* [9: 208], де *Klappe* фам. ‘рот’. Обидва псевдоніми актуалізують тему "говоріння" як важливого атрибута творчої активності, що досягається внаслідок образно-метонімічного переносу.

Вказівка на вади і достоїнства людини знаходить відбиття у псевдонімах типу *M.E.Schugge* [9: 198], тобто *meschugge* ‘божевільний, ненормальний’, *Conrad Recke* [9: 324], де *Recke* ‘богачир’ (всього 10 одиниць). Навмисно створюючи в номінації уявлення про психічну чи фізичну неповноцінність, автор, очевидно, має на меті продемонструвати свою оригінальність. Образне осмислення вираженого у подібному псевдонімі значення може також виявляти певні смисли, які характеризують творчу індивідуальність. Наприклад, номінація *Dominikus Grosshirn* [9: 61], де *Grosshirn* ‘великий мозок’, вочевидь натякає на розумовий потенціал іменованої особи, а *Brunhilde Hertzfehler* [9: 42] від *Herzfehler* ‘порок, вада серця’ – на емоційний, душевний розлад. Псевдонім *Mad Mike* англ. ‘Божевільний Майк’ є, на нашу думку, засобом жанрово-тематичної стилізації авторського образу, оскільки так іменує себе автор романів жахів Міхаель Шененбрехер [9: 355].

До цієї групи зараховуємо також самоназву *Der Wohnende* [7: 388] ‘той, хто живе’. Цікаво, що в контексті даної номінації звичайний фізіологічний стан людини сприймається як диференційна ознака особи, яка фіксується в самоназві.

Зображення рівня інтелектуального розвитку особистості та її досвіду представлене в німецькій псевдонімії утвореннями, які актуалізують такі значення: 1) здатність мислити, розуміти суть речей, наприклад, *Johannes Selbstdenker* [7: 7], де *Selbstdenker* ‘той, хто самостійно мислить’, *Der Fassende* [7: 346] ‘той, який розуміє, осягає щось’, *Wilhelm der junge Denker* [7: 311] ‘Вільгельм молодий мислитель’; 2) обдарованість, геніальність, як-от, *Rolf Genius* [9: 393], де *Genius* ‘геній’; 3) досвідченість, мудрість: *Ludwig Sophus* [9: 82], *Sophus* – особове ім’я від грець. ‘мудрий’ [1: 182], *Der Heidelberger Weltweise* [7: 373] ‘Гейдельберзький мудрець’, *Expertus* [9: 193] лат. ‘той, хто знає з досвіду, досвідчений’ [5: 245]. Якщо зазначені псевдоніми переконують аудиторію в компетентності та обізнаності автора, то вказані нижче експресивно-оцінні назви розраховані на досягнення ефекту самоіронії: *H.C.Nulpe* [9: 219] ‘дурень’, *Samuel Conrad von Schaafskopf* [9: 216], де *Schaafskopf* ‘бовдур’, *Lümmel auf Lümmelsdorf* [7: 37] ‘Йолоп із села Йолопів’, *Illiteratus Ignorantius zugenannt Idiota* [7: 116] лат. ‘Неосвічений Незнаючий на ім’я Неук’. Сатиричне втілення "неосвіченості", "глупоти" зумовлене, очевидно, несумісністю їх із літературною діяльністю. Всього до цієї групи віднесено 14 іменувань.

Досить цікавою видається розробка в псевдонімній семантиці мотиву настрою і психічного стану. Закріплюючись в іменуванні, тимчасовий психічний стан людини перетворюється на сталу характеристику денотата, його творчого образу, наприклад, *A.Frohmut* [9: 251] ‘весела вдача, веселий настрій’ чи *Der Sorgenvolle* [7: 192] ‘стурбований, заклопотаний’ (всього 19 псевдонімів). Вдаючись до подібних номінацій, автор виражає почуття, які виникають у нього від взаємодії з оточуючою дійсністю, визначає загальну

тональність власної творчості. Переважна більшість самоназв даного мотиваційного напрямку описують мажорний настрій у різних його градаціях і відтінках: *C.F.Fröhlich* [9: 356] ‘веселий, радісний’, *Jochen Lustig* [7: 72], де *lustig* ‘веселий, кумедний’, *Gerhard Wohlgemuth* [9: 333] від *wohlgemut* ‘веселий, бадьорий’, *Ernst Froh* [7: 229], де *froh* ‘веселий, радий’. Тема меланхолійності та смутку представлена лише кількома псевдонімами, зокрема, *Kummer* [7: 136] від *Kummer* ‘горе, сум, скорбота’, *Der Trübselige Wandersmann* [7: 389] ‘сумний мандрівник’.

Більш актуальними для творчого іменування виявляються риси характеру, особливості темпераменту та поведінки як у особистісному, так і в творчому відношенні, тому група німецьких псевдонімів, за визначенням В.Дмитрієва "френоніми" [4: 17], мотивованих дескрипціями типу *Heinz Sonderling* [9: 202], де *Sonderling* ‘дивак’, *Kurt Held* [9: 211], де *Held* ‘герой’, *Anselmus Rabiosus* [9: 414] від лат. *rabiosus* ‘шалений, несамовитий’ [5: 541], є найбільш чисельною (103 іменування) та структурованою. В самоіменуванні увиразнюються такі риси: 1) особистісне сприйняття дійсності: *Christian Schwärmer* [9: 273], де *Schwärmer* ‘мрійник’, *Peter Zweifel* [9: 168], де *Zweifel* ‘сумнів’, *Peter Sorgenfrei* [9: 411] від *sorgenfrei* ‘безтурботний’, *Virginia Träumer* [9: 344], де *Träumer* ‘мрійник’; 2) ставлення до інших людей: *Der Wohlmeinende* [9: 388] ‘добррозичливий, прихильний’, *Spottlieb Freundlich* [9: 193] від *Spott lieben* ‘любити жарти’ та *freundlich* ‘привітний’, *Fritz Harmlos* [7: 124] від *harmlos* ‘сумирний, нездатний образити’, *Bryan Danger* [9: 313] від англ. *danger* ‘небезпечний’; 3) дотримання, визнання моральних та етичних норм: *Werner Schlicht* [9: 108] від *schlicht* ‘простий, скромний’, *Helene Fromm* [9: 197] від *fromm* ‘побожний, благочестивий’, *Leberecht Sittsam* [7: 329], де *Leberecht* – особове ім’я від *lebe recht* ‘живи праведно’ [1: 125], *sittsam* ‘добродесний, скромний’; 4) характеристика поведінки: *Kauz* [9: 130] ‘дивак’.

Привертає увагу розробка тематики особливостей мовлення, мовної комунікації, що ілюструють, наприклад, псевдоніми *F.Radebrecht* [9: 114] від *radebrechen* ‘калічити, ламати мову’, *Ingeborg Plappert* [7: 119] від *plappern* ‘базікати, теревенити’. Чітко увиразнюються смислові елементи "чесність, правдивість" у назвах *Freimund* [7: 177] від *frei* ‘вільний’, *Mund* ‘рот, уста’, *Wahrmund* [7: 30] від *wahr* ‘істинний, правдивий’, *Mund* ‘рот, уста’, *Karl Ehrlich* [7: 277] від *ehrlich* ‘чесний’, *Der Lautere* [7: 356] ‘прозорий, чесний’; „звучання”: *Der Wohlklingende* [7: 109] ‘милозвучний, благозвучний’, *Ernst Schrill* [9: 207] від *schrill* ‘різкий, пронизливий’; „критичність, іронізування”: *Knurrhahn* [9: 35] ‘буркотун’, *Ironicus* [9: 193], *Sarkast* [7: 219], *Kritischer Hans* [9: 213] ‘критик’. Особове ім’я *Hans* в останньому псевдонімі вжите, очевидно, за аналогією зі сталими словосполученнями *Hans Guckindieluft* ‘роззява’, *Hans Hasenfuß* ‘боязуз’, *Hans Huckebein* ‘бідолаха’ і позначає у своїй апелювативній функції нерозумну людину [6: 29]. Вказані ознаки слід, очевидно, розуміти у їх проекції на характер творчої активності автора. Зазначаються й інші якості, що проявляються у спілкуванні та поведінці людини: *Franz Lächler* [9: 127] від *lächeln* ‘посміхатися’, *Rainer Schalk* [9: 360], де *Schalk* ‘пустун, хитрун, шахрай’, *Johannes Gaukler* [9: 163], де *Gaukler* ‘фігляр, шарлатан’. Певний тип поведінки моделюють також самоназви, мотивовані діями, які характеризують номінатора, наприклад, *Hermann Lauscher* [9: 171] від *lauschen* ‘підслуховувати’, *Der Rufende* [7: 290] ‘той, що гукає’ від *rufen* ‘кричати, гукати’, *Der Entrinnende* [7: 221] ‘той, що вислизає’ від *entrinnen* ‘уникати, вислизати’.

Загалом в семантиці самоназв розгляданого мотиваційного напрямку переважає позитивна характеристика, оскільки номінатор намагається створити привабливий для спілкування з аудиторією образ. Декілька позначень із негативними конотаціями, як-от, *Edith Schlimm* [9: 198] від *schlimm* ‘поганий’, *Der Unmaßgebliche* [7: 303] ‘неавторитетний’, засвідчують, імовірно, бажання автора підкреслити власну самокритичність.

Окремого розгляду потребують самоназви, мотивація яких ґрунтується на виділенні особливих, оригінальних прикмет денотата, як у випадку *Der blutige Ernst* [9: 425] ‘кривавий Ернст’, *Eisenbeiß* [9: 77] від *Eisen* ‘залізо’ та *beißen* ‘кусати’, *Dr. F.W.Pikant* [7: 45] від *pikant* ‘пікантний’, *Der Blumenreiche* [7: 234] ‘квітчастий, кольористий’. Характеристична функція таких іменувань досягається завдяки актуалізації переносного значення, образній інтерпретації лексичних мотиваторів. Всього зафіксовано 16 самоназв з даною мотиваційною ознакою.

Отже, реалізація номінаційного принципу "людина як така" у німецькій псевдонімії передбачає характеристичне називання за фізичними та психічними якостями людини, які автор вважає важливими для презентації себе як творчої особистості та комунікації з аудиторією. Слід також підкреслити, що розглянуті самоназви можуть відбивати як справжні, так і вдавані риси іменованої особи, що уможливує створення бажаного авторського образу. Пріоритетним для творчого називання є зображення психічних процесів (мислення, емоцій) та рис, що виявляються у поведінці та спілкуванні з іншими.

Крім функції умовної номінації особи, німецьким літературним самоназвам цього мотиваційного типу властиві також характеристична, оцінна, експресивна, символічна, функції стилізації та вираження самоіронії.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Александрова Т. С. Словарь немецких личных имен: Происхождение, значение, употребление. – М: Русский язык, 2000. – 247 с.
2. Голомидова М. В. Искусственная номинация в русской ономастике. – Екатеринбург: Урал. гос. пед. ун-т, 1998. – 232 с.
3. Дворецкий И. Х. Латинско-русский словарь. – М.: Рус. язык, 1986. – 840 с.
4. Дмитриев В. Под вымышленными именами // Русская речь. – 1969. – № 4. – С. 15 – 20.
5. Литвинов В. Д. Латинсько-український словник. – К.: Українські пропілеї, 1998. – 712 с.
6. Мурясов Р. З. Имя собственное в современном немецком языке. – Уфа: Изд-во Башк. ун-та, 1983. – 76 с.
7. Eumer W. Eymers Pseudonymen-Lexikon: Realnamen und Pseudonyme in der deutschen Literatur. – Bonn: Kirschbaum Verlag, 1997. – 627 S.
8. Kunze K. Dtw-Atlas. Namenkunde. Vor- und Familiennamen im deutschen Sprachgebiet. – München: Deutscher Taschenbuch Verlag, 1988. – 229 S.
9. Weigand J. Pseudonyme. Ein Lexikon. Decknamen der Autoren deutschsprachiger erzählender Literatur. – Baden-Baden: Nomos Verlag, 2000. – 535 S.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Ольга Петрова – кандидат філологічних наук, доцент кафедри германської філології КДПУ ім. В. Винниченка.
Наукові інтереси: антропоніміка, когнітивна лінгвістика, порівняльна типологія онімів німецької та української мов.

ОБ ИЗМЕНЕНИЯХ ЛЕКСИКОГРАФИЧЕСКОЙ ФИКСАЦИИ СЛОВ ПОЛИТИЧЕСКОЙ ЛЕКСИКИ

Ірина САЛАТА (Кривий Ріг, Україна)

У статті досліджуються зміни у лексикографічній фіксації слів політичної лексики російської мови новітнього часу, які можуть сприяти подоланню розбіжностей в розумінні та використанні лексики політичного дискурсу представниками різних політичних та ідеологічних груп.

The article deals with the changes in lexicographical fixation of words of the political lexicon in the Russian language of the latest time which may lead to the overcoming the contradictions in usage and understanding of the lexemes of the contemporary political discourse by the representatives of different political and ideological groups.

В современном украинском обществе, страдающем в настоящее время от многочисленных политических, межэтнических, межконфессиональных противоречий и конфликтов, ясно ощущается недостаток взаимного понимания, вызванный разнообразными идеологическими и политическими интересами различных слоев населения, партий, религиозных конфессий и других групп. Взаимное недопонимание вызвано различными факторами, в том числе и языковой разобщенностью, отжившими идеологическими стереотипами, которые выражаются, распространяются и поддерживаются средствами языка. Выявление и преодоление разногласий в понимании политической лексики поможет, в какой-то степени, урегулировать существующие в обществе противоречия.

Под политической лексикой мы понимаем комплекс тех лексических средств выражения политических взглядов и интересов, которые используются для коммуникации, как между политиками, так и между политиками и народом, то есть совокупность политической терминологии и того лексического пласта, который Т. Б. Крючкова выделяет как общественно-политическую лексику [2: 16].

Какие требования выдвигаются к лексике политического языкового общения? По мнению Е. К. Павловой, эта лексика должна соответствовать главному требованию, предъявляемому к политической лексике, – она должна быть, прежде всего, понятна всем участникам политического дискурса. Употребление этой лексики не должно вызывать